

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ганна Якимчук

наукова співробітниця
лабораторії психологічного супроводу дітей
з особливими освітніми потребами,
Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи (м. Київ),
E-mail: annija@ukr.net

Навчальний рік, що завершується, виявляє освітні втрати, спричинені повномасштабним військовим вторгненням. (Під освітніми втратами маються на увазі прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків [3, с. 4]. Освітні втрати – втрати, що відбулися в освітньому процесі (у навчальному часі, змісті освітніх та навчальних програм, уміннях учнів) під час переходу на дистанційне навчання на різних освітніх рівнях (циклах) [2, с. 5]). Дослідженням аналітичного центру Cedos [1] зафіксовано посилення освітньої нерівності через неможливість доступу дітей до навчання, нерегулярні проведення і відвідування онлайн-занять, брак технічних засобів для навчання або недостатній рівень навичок їх використання і, як наслідок, погіршення якості освіти і навчальних результатів. За останній рік в умовах війни спостерігається погіршення психологічного стану усіх учасників освітнього процесу (поява відчуття тривоги, напруги, втоми, зниження працездатності і мотивації).

Згадуване дослідження не виокремлює втрати у кожній освітній галузі та на кожному рівні освіти, а також досвід специфічних категорій дітей як-от діти з особливими освітніми потребами (ООП). Однак воно дозволяє підтвердити тенденцію до погіршення якості освітньої послуги в період воєнного стану, в тому числі її корекційної складової в інклюзивних класах. Слід також визнати, що вимушений досвід дистанційного навчання під час пандемії Covid-19 дозволив закладам освіти швидше перелаштуватися з урахуванням безпекової

ситуації в громадах і певною мірою пом'якшити наслідки війни для учнівства (неможливість очного навчання, зниження успішності, негативні зміни у психоемоційному стані тощо). Призупинення освітнього процесу, епізодичність корекційно-розвиткової допомоги, на тлі потрясінь війни могло посилити прояви вже наявних труднощів розвитку у дітей, що навчаються в інклюзивних класах, або навіть призвести до загального регресу у психічному розвитку дитини (перехід до більш низького рівня розвитку).

Треба пам'ятати, що психічний розвиток у дітей з ООП детерміновано характером первинного порушення, ступенем його тяжкості, наявністю вторинних порушень, систематичністю отримання психолого-педагогічного супроводу тощо. Негативний вплив військових дій на психічне здоров'я додатково обтяжує розвиток дітей згаданої категорії. У дітей може виникати відчуття небезпеки, психоемоційного напруження, страху, тривожні розлади, можуть спостерігатися різні форми соціальної, психологічної дезадаптації, втрата сформованих навичок (мовленнєвих, шкільних, соціально-побутових тощо), непродуктивні стратегії подолання труднощів, небажана або нетипова поведінка, агресивність, надмірна рухова активність, або навпаки – зазвичай непритаманні дитині в'ялість, рухова загальмованість, сонливість, байдужість, зниження мотивації [4]. Травмівна дія війни на психічне благополуччя зумовлює необхідність розширення меж психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП на рівні закладу освіти.

Отже, показаннями для посилення уваги фахівців до дітей з ООП під час навчання (очного або дистанційного) в період воєнного стану є особливості їхнього психофізичного розвитку і викликані цими особливостями різні типи труднощів (фізичні, функціональні, навчальні, соціоадаптаційні), які через травмівний психоемоційний вплив загострюються. До прикладу, у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку спостерігаються випадки посилення заїкання, порушення дихальної функції, що супроводжується надмірним або недостатнім тонусом м'язів як усього тіла, так і артикуляційного апарату тощо.

Фокус уваги в цих матеріалах далі спрямуємо на особливості діяльності педагога зі створення комплексної системи психологічних умов для забезпечення успішного перебування дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі в період воєнного стану.

Насамперед, слід зазначити, що вже саме повернення до навчання є відновленням стабільності, відчуття безпеки, психологічного комфорту у дітей. Знайомий і повторюваний розпорядок дня, звична навчальна зайнятість допоможуть втамувати тривогу дитини. Проте важливо вжити заходів для стабілізації її психоемоційного стану в цей період.

Під час планування занять і уроків, доборі навчального матеріалу слід враховувати особливості поточного психічного стану дитини і можливий так званий відкат у психомовленнєвому розвитку. Завдання, вправи мають бути доступними, адаптованими до актуальних можливостей і потреб дитини. Пропонуємо також розглянути можливість повторення і закріплення раніше вивченого матеріалу на противагу навантаженню новим, проведення додаткових консультацій. Доцільно дозувати подачу нового матеріалу з урахуванням працездатності дитини та зменшити його об'єм.

В кризовий період особливо важливо позитивне оцінювання навчальних досягнень та успіхів і зменшення вимог до дитини (фіксуємо найменші досягнення, заохочуємо, підтримуємо, мотивуємо). Також не варто відкидати можливість перегляду і коригування індивідуальної програми розвитку (ІПР), індивідуального навчального плану (ІНП), адаптацій і модифікацій організації, змісту, оцінювання навчання та створенні інших прилаштувань освітнього середовища відповідно до актуального стану дитини. Основним показником для цього є помітні труднощі у засвоєнні визначеного змісту навчального матеріалу [4].

В умовах воєнного стану педагогам варто використовувати практики нормалізації психоемоційного стану дітей, зменшення стресу, покращення продуктивності [4], а саме:

– психокорекційні техніки і вправи, що спрямовані на зняття емоційної напруги та саморегуляцію. Такими є дихальні вправи для нормалізації фізіологічного і мовленнєвого дихання, самомасаж обличчя, рук, язика, арт-терапевтичні техніки, психогімнастика тощо;

– використання сенсорних стимулів, необхідних дитині (освітлення приміщення, окуляри із захисним фільтром, м'яч, що балансує, сенсорний обтяжувач, розминання пластичних матеріалів тощо), або мінімізація впливу небажаних стимулів, та використання тих способів самостимуляції і самозаспокоєння, які спостерігалися у дитини раніше (похитування, обертання предметів, ходьба).

Доцільно продовжувати просвітницьку роботу з батьками з питань впливу на психічне здоров'я щоденних рутин, дотримання режиму дня, підтримки фізичної активності дитини, харчування, консультувати щодо способів стимулювання мовленнєвої діяльності дитини в сім'ї, закріплення набутих мовленнєвих навичок.

Педагогу необхідно подбати про власне психоемоційне благополуччя: бути опорою для дітей, надаючи посильну психологічну підтримку, не нехтувати власним психічним здоров'ям і потребою відновлення ресурсу.

Отже, реалізації корекційно-розвиткової спрямованості освітнього процесу в умовах війни сприятимуть заходи з нормалізації і стабілізації психоемоційного стану дитини з мовленнєвими труднощами, створення сприятливих умов для відновлення і збереження психологічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Війна і освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи : дослідження / Когут І. та ін. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf (дата звернення: 12.04.2023).
2. Звіт за результатами дослідження якості організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/>

- [2022/09/Zvit Distance learning spreads SQE SURGe 05.09.2022.pdf](#) (дата звернення: 19.04.2023).
3. Назаренко Ю. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. 2022. 23 с. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf (дата звернення: 12.04.2023).
4. Організаційно-функціональні моделі інклюзивно-ресурсних центрів в умовах децентралізації (з досвіду роботи): метод. посібник / Т. В. Жук та ін.; за ред. А. Г. Обухівської, Т. Д. Ілляшенко. Київ: Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2022. 102 с.